

H. Teitler, *De opstand der 'Batavieren'* (Verloren verleden. Gedenkwaardige momenten en figuren uit de vaderlandse geschiedenis I; Hilversum: Verloren, 1998, 86 blz., ISBN 90 6550 441 9); M. Huisman, *Mata Hari (1876-1917). De levende legende* (Verloren verleden II; Hilversum: Verloren, 1998, 85 blz., ISBN 90 6550 442 7); P. Dreiskämper, *'Redeloos, rade-loos, reddeloos'. De geschiedenis van het rampjaar 1672* (Verloren verleden III; Hilversum: Verloren, 1998, 90 blz., ISBN 90 6550 443 5); W. Th. Kloek, *Een huishouden van Jan Steen* (Verloren verleden IV; Hilversum: Verloren, 1998, 94 blz., ISBN 90 6550 444 3).

'De reeks Verloren verleden... biedt algemene, geactualiseerde informatie over de unieke geschiedenis van Nederland aan een breed, in het verleden ge[ï]nteresseerd publiek', zo luidt het begin van de toelichting bij deze nieuwe reeks. De vier erin verschenen delen zullen jaarlijks door tenminste eenzelfde aantal worden gevolgd. Ze hebben een omvang van elf of twaalf maal acht bladen; inclusief noten, een literatuurlijst en een register.

De opstand der 'Batavieren' — de Bataven mogen van Hans Teitler wel weer zo heten — begint met de wederkomst in onze streken van de Bataven dankzij de vondst van een gedeelte van een handschrift van Tacitus rond 1500. Met behulp van recente literatuur wordt de opstand van Julius Civilis beschreven. Dan volgt de positie van de Bataven in het Romeinse rijk. Tenslotte gaat het over hun terugkeer in mythische gedaante in de Nederlandse culturele en politieke werkelijkheid; te beginnen in de *Divisiekroniek* (1517) en via Hooft, Vondel en de Bataafs-Franse tijd eindigend in een toneelstuk in Amsterdam, een maand na het einde van de Duitse bezettingstijd.

Teitler laat zien dat steeds, van welk perspectief uit dan ook bekeken, de opstand van de 'Batavieren' als een strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid werd beschouwd. Hij bevordert de toegang tot die visie en de gedegen ontmythologisering ervan door olijke terzijdes, zeer actuele bronnen en ironische citaten. Julius Civilis had één oog maar was desondanks allesbehalve kortzichtig; de Bataafse cohorten bevatten evenmin uitsluitend Bataven als FC Twente geboren en getogen Tukkers heeft. Hij laat de Batavieren een rol spelen in Voskuils *Bureau* en bij Charivarius. Op de laatste afbeelding (nr. 41) heft Wim de Bie de armen. Inmiddels leven de Bataven nog voort in merkartikelen en stripverhalen.

Een beter lot lijkt Mata Hari beschoren. Zij heeft sinds een paar jaar een eigen, geheel aan haar gewijde ruimte in het Fries Museum in Leeuwarden tot haar beschikking. En de toerist kan haar dansende beeldje in de stad aantreffen. Marijke Huisman schetst de lotgevallen van Margaretha Geertruida Zelle op haar weg van Leeuwarden via Nederlands-Indië naar Parijs. De belangstelling voor haar sluierdansen kwam voort uit die voor het mysterieuze Oosten in de tijd van de *belle époque*. De wereldoorlog betekende het einde van dit tijdperk en tevens het einde van de carrière en het leven van de wegens spionage ter dood gebrachte Mata Hari. Het contrast tussen glorie en dood heeft bijgedragen aan haar populariteit. In die zin plaatst Huisman haar 'heldin' in de categorie van Elvis Presley, Marilyn Monroe en Lady Di.

Om Mata Hari een van de 'gedenkwaardige figuren uit de vaderlandse geschiedenis' te laten zijn, heeft Huisman veel moeite moeten doen. In die geschiedenis heeft de danseres immers geen rol gespeeld. Alleen toen ze geëxecuteerd werd, kwam de diplomatie even in actie. Bovendien heeft ze weinig nagelaten en zijn de processtukken nog lang niet toegankelijk. Om haar geschiedenis aan te kleden heeft de auteur alle mogelijke gegevens en personen om haar heen verzameld. Er wordt zelfs een aantal bladzijden besteed aan het voorspel van de wereldoorlog en de oorlog zelf. De daarbij gevoegde royaal uitgevoerde afbeeldingen doen haast veronderstellen dat met Mata Hari alleen de omvang van de katernen niet gehaald kon worden.

Het rampjaar 1672 herplaatsen in de vaderlandse geschiedenis is dankbaarder werk. Stof en

discussie genoeg. Petra Dreiskämper voegt de moord op de gebroeders Johan en Cornelis de Witt in als een inktzwarte bladzijde in het boek van de Nederlandse geschiedenis. Uitvoerig en gedegen beschrijft ze het daarbij behorende 'hoofdstuk': de toestand binnen de Republiek, de internationale verhoudingen, de aanval op de Republiek en de afloop. De auteur nuanceert en compliceert het klassieke beeld van de twee-partijstrijd op nationaal niveau. Ook geeft ze een goed inzicht in de ontwikkelingen bij wat vroeger slechts werd opgevat als de boze buitenwereld.

Het 'hoofdstuk' wordt besloten met de verbeelding van het rampjaar. Het laatste beeld dateert van 1918, waar koningin Wilhelmina het standbeeld van Johan de Witt onthult. De foto is een mooie symbolische voorstelling van de toestand waarin alle partijchap had opgehouden te bestaan.

Wouter Kloek laat de lezer instappen bij het spreekwoordelijke 'huishouden van Jan Steen' en het 'leven in de brouwerij'. Hij geeft de als grappenmaker en zuipschuit bekend geworden meester een overtuigend eerherstel. Dit vindt plaats door een op luchtige toon gebrachte, grondige, rijk geïllustreerde cultuur-historische verkenning. Kloek geeft aan waardoor Steens schilderijen in verschillende perioden tot de verbeelding spraken en leidden tot de beeldvorming van de zeventiende eeuw. Tot heden toe wordt zijn werk in verband gebracht met de Nederlandse volksaard. De conclusie van zijn onderzoek is, dat wij eigenlijk Jan Steens bedoelingen niet goed kunnen doorgronden. Wat blijft is diens ironische visie op de Hollandse properheid.

De serie voorziet, als we Mata Hart even als een geval apart beschouwen, in dezelfde behoefte als die bedoeld is door de twee elders besproken historische overzichten van Beliën en Van Hoogstraten en Van der Ham. Het zijn aangenaam ogende en lezende boekjes. De klassieke onderwerpen zijn, om met de auteurs van *De Nederlandse geschiedenis in een notendop* te spreken, afgestoft, van hun negentiende-eeuwse context ontdaan en vers opgediend. De illustraties zijn meer dan garnering: ze zijn functioneel en zo mogelijk actueel. Het begin van deze serie is veelbelovend en het is te hopen dat er genoeg onderwerpen en mensen gevonden worden om het voornemen van vierjaarlijkse afleveringen, uit te voeren.

J. J. Huizinga

Ph. H. Breuker, A. Janse, ed., *Negen eeuwen Friesland-Holland. Geschiedenis van een haat-liefde verhouding* (Zutphen: Walburg pers, Leeuwarden: Fryske akademy, 1997, 320 blz., f59,50, ISBN 90 6011 995 9).

In 1998 werd het vijfhonderdjarig bestaan van het Hof van Friesland gevierd. Het is niet eenduidig te bepalen of dit 500 jaar identiteit of 500 jaar onderwerping betekende, en in Friesland werd en wordt hierover ook emotioneel gediscussieerd. De Walburg pers zag er in ieder geval aanleiding in, de Fryske Akademy een bundel te doen samenstellen.

Uit de Friese geschiedenis is Holland niet weg te denken, maar er is nog weinig over vergelijkingen of beïnvloeding gepubliceerd. In 1991 verscheen de bundel overzichtsartikelen geredigeerd door K. van Berkel, *Nederland en het Noorden*. Deze geeft weliswaar een aanzet, maar is gericht op alle drie de noordelijke provincies. Hierin komt naar voren, dat de verhouding van Friesland niet alleen met Holland, maar ook met Groningen als een haat-liefde verhouding kan worden gekarakteriseerd. In de hier besproken bundel wordt de aandacht beperkt tot Friesland en Holland. De hierdoor mogelijk gemaakte grotere breedte en diepgang heeft een waardevol boek opgeleverd, duidelijk bedoeld en geschikt om als basis voor verder werk te dienen.